

New Normal ชีวิตวิถีใหม่และโอกาสในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

วิจารณ์ สิมาชยา^{1*}
Wijarn Simachaya^{1*}

ช่วงก่อนการระบาดไวรัสโคโรนา 2019 หรือ โควิด-19 (COVID-19) ประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกประสบปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะการปล่อยก๊าซเรือนกระจกที่เป็นสาเหตุให้โลกร้อน ปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็กในเขตเมืองใหญ่และพื้นที่อุตสาหกรรม ขณะที่ประเทศไทยก็ประสบปัญหาฝุ่นละอองขนาดเล็ก (PM2.5) ในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลอย่างต่อเนื่องตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2562

ต่อมาเมื่อต้นปี 2563 ได้เกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 ในประเทศต่างๆ ทั่วโลก รวมถึงประเทศไทย กระทั่งต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนจำนวนมาก เกิดความเจ็บป่วย การเสียชีวิต การตื่นตระหนก การขาดการงานและขาดรายได้ รวมทั้งผลกระทบต่อธุรกิจเกือบทุกสาขา จนเป็นแรงกดดันให้ต้องหาแนวทางในการปรับตัว เพื่อให้มีความอยู่รอดในภาวะวิกฤตครั้งนี้ จึงเกิดมาตรการปิดเมือง ปิดประเทศ จำกัดกิจกรรมการบินหรือการเดินทางข้ามประเทศแทบจะทั่วโลก รวมถึงการควบคุมการทำกิจกรรมออกนอกบ้าน ห้ามการเดินทาง เป็นผลให้เกิดรูปแบบการทำงานที่บ้าน (Work from Home) อย่างกว้างขวาง เพื่อเป็นการป้องกันการแพร่กระจายเชื้อไวรัส มาตรการเหล่านี้ยังส่งผลให้พื้นที่ธรรมชาติที่เคยเป็นแหล่งท่องเที่ยวต้องปราศจากนักท่องเที่ยวและผู้คนที่มาจากในประเทศและต่างประเทศ

นับเป็นปรากฏการณ์อีกแง่มุมของโควิด-19 ที่ได้สร้างผลกระทบเชิงบวกต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและของทั่วโลกในประเด็นต่างๆ ที่เราสามารถเรียนรู้และใช้เป็นจังหวะและโอกาสในการปฏิรูประบบการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพื่อให้เกิดการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืนต่อไปดังนี้

สภาพธรรมชาติได้โอกาสพักฟื้นและคืนตัว

เมื่อเมืองต่างๆ ถูกล็อกดาวน์ การเดินทางถูกจำกัด สถานที่ท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ไม่ว่าจะเป็นทะเล ป่า ภูเขา ฯลฯ ถูกปิดลงชั่วคราว เพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโควิด-19 จึงเป็นโอกาสให้ธรรมชาติได้ปราศจากการรบกวนจากกิจกรรมของมนุษย์ ทำให้ระบบนิเวศทางธรรมชาติได้พักและฟื้นฟูตัวเองได้มากกว่าปกติอย่างต่อเนื่องกว่า 6 เดือน สิ่งมีชีวิตต่างๆ ที่ซ่อนตัวอยู่ก็ได้มีโอกาสกลับมาใช้ธรรมชาติหรือกลับมาใช้พื้นที่เมืองซึ่งปกติจะคับคั่งด้วยผู้คน ดังเหตุการณ์ที่ปรากฏเหล่านี้

¹ ผู้อำนวยการสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย กรุงเทพฯ 11120

¹ President of Thailand Environment Institute, Bangkok 11120

* ผู้พันธ์ประสานงาน (Corresponding author) e-mail: info@tei.or.th

เต่าทะเลกลับขึ้นมาวางไข่

เหตุการณ์เต่าทะเลกลับขึ้นมาวางไข่เกิดขึ้นช่วงปลายเดือนมีนาคม 2563 บนชายหาด Rushikulya รัฐโอดิชา ประเทศอินเดีย ในพื้นที่ชายหาดกว่า 6 กิโลเมตร ซึ่งถูกปิดไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าพื้นที่ พบเต่าทะเลหลายหมื่นตัว ขึ้นมาวางไข่เป็นระยะ ๆ ไม่ขาดสาย เป็นชนิด“เต่าหญ้า (Olive Ridley)”ซึ่งตัวโตเต็มวัยมีขนาดประมาณ 75-80 เซนติเมตรหนัก 50 กิโลกรัม มีสถานะเป็นสัตว์ทะเลหายากใกล้สูญพันธุ์ กรมป่าไม้ ประเทศอินเดีย ระบุว่า มีเต่าหญ้าตัวเมียจำนวนกว่า 7 หมื่นตัว ทอยยเดินทางมาถึงชายหาด ชูดรังและวางไข่เฉลี่ย 100 ฟองต่อรัง ตามธรรมชาติของเต่าทะเล เต่าตัวเมียจะกลับมาวางไข่ยังสถานที่ที่ตนเกิดและในพื้นที่ชายหาดรัฐโอดิชาถือเป็นแหล่งกำเนิดของเต่าหญ้าจำนวนครึ่งหนึ่งของประชากรเต่าหญ้าทั่วโลก อย่างไรก็ตาม ในช่วง 2-3 ปีที่ผ่านมา เต่าทะเลที่กลับมาวางไข่มีจำนวนลดลงทุกปี เนื่องจากนักท่องเที่ยวในพื้นที่เพิ่มขึ้น ประกอบกับเรือยนต์บริการนักท่องเที่ยวก็เพิ่มขึ้น มีของเสียและขยะมูลฝอยที่เพิ่มมากขึ้นจนไปรบกวนแหล่งวางไข่ของเต่า อีกทั้งทำให้เต่ารู้สึกไม่ปลอดภัย แต่มาตรการกักตัวของมนุษย์ในช่วงโควิด-19 ทำให้เต่าทะเลกลับมาวางไข่ได้อย่างสงบสุขอีกครั้ง โดยปีนี้กรมป่าไม้ ประเทศอินเดีย ได้มีการประเมินว่ามีเต่าทะเลไม่น้อยกว่า 475,000 ตัว กลับขึ้นมาวางไข่บนชายหาดราว 60 ล้านฟอง จึงได้จัดเจ้าหน้าที่ ชาวประมงและอาสาสมัคร ร่วมกันเฝ้าระวังไข่ให้ปลอดภัยจากสัตว์จรและการขโมยเพื่อให้ไข่ได้ฟักตัว นี่ถือเป็นสัตว์ที่เสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ได้กลับขึ้นมาวางไข่ในธรรมชาติมากที่สุดในรอบหลายปีที่ผ่านมา

ขณะที่ประเทศไทยพบว่ามีเต่ามะเฟือง (Leatherback turtle) ซึ่งเป็นเต่าทะเลที่มีขนาดใหญ่ที่สุดในโลกที่พบในปัจจุบัน ได้ถูกจัดเป็นสัตว์สงวนชนิดใหม่ของไทยและมีสถานะใกล้สูญพันธุ์เนื่องจากได้รับผลกระทบจากการทำประมงที่ไม่เหมาะสมและขยะทะเล แหล่งวางไข่ถูกรบกวนจากกิจกรรมการท่องเที่ยวและบางพื้นที่มีการลักลอบเก็บไข่เต่า ในครั้งนี้พบมีการขึ้นมาวางไข่และทำรังมากที่สุดในรอบ 20 ปี มากถึง 11 รัง ตามชายหาดต่างๆ ของฝั่งทะเลอันดามัน ได้แก่ หาดบ่อตาน หาดท้ายเหมือง จังหวัดพังงา หรือหาดทรายแก้ว หาดไม้ขาว หาดในทอน จังหวัดภูเก็ต โดยลูกเต่ามะเฟืองได้ทยอยฟักออกมาและพากันคลานลงสู่ทะเลตรงกับช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 ลูกเต่าเกิดใหม่ในครั้งนี้มีปริมาณมากกว่าครั้งอื่นๆ ในรอบสองทศวรรษที่ผ่านมา ในทางวิชาการยืนยันว่าลูกเต่าที่กำเนิดจากแหล่งไหนจะมีความสุขกับแหล่งกำเนิดนั้นและจะกลับเข้ามา จึงต้องมีการอนุรักษ์แหล่งกำเนิดของเต่าทะเลไว้ให้มีสภาพตามธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน

ฝูงวาฬ พะยูน และสัตว์ทะเลหายาก พบเห็นได้ไม่ยาก

เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติเกาะลันตา กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืชได้พบฝูงวาฬเพชฌฆาตดำฝูงใหญ่ 10-15 ตัว ความยาวประมาณ 3-4 เมตร วาฬน้ำบริเวณอ่าวหินงาม เกาะรอก ในเขตอุทยานฯ ห่างจากฝั่งเพียง 400 เมตร เมื่อช่วงกลางเดือนเมษายน 2563 ที่ผ่านมา ถือเป็นครั้งแรกที่มีการพบเจอวาฬเพชฌฆาตดำในเขตอุทยานแห่งชาติหมู่เกาะลันตาและยังพบวาฬบรูด้าและวาฬโอมูระทางฝั่งอันดามันแถบชายฝั่งทะเลจังหวัดพังงาและภูเก็ต โดยพบวาฬโอมูระมากถึง 4-5 ตัว และวาฬบรูด้าได้มีการพบถี่มากขึ้น บ่งบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของสัตว์ทะเลหายากที่เพิ่มมากขึ้นในช่วงวิกฤติดังกล่าวด้วย

บทความรับเชิญ (Invited Article)

วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร

ปีที่ 4 • ฉบับที่ 2 • กรกฎาคม – ธันวาคม 2563

นอกจากนี้ที่สร้างความประหลาดใจแก่ผู้เชี่ยวชาญทางทะเลและชาวบ้านในพื้นที่ คือการปรากฏตัวของพะยูนในบริเวณอ่าวบ้านเพ จังหวัดระยอง โดยพะยูนในภาคตะวันออกมีเหลือเพียงกลุ่มเล็กๆ กระจายกันไปและแทบไม่มีใครพบเห็นมานานพอสมควร จากประชากรทั้งหมดที่สำรวจพบในปีที่แล้ว 261 ตัว ในพื้นที่ทั้งฝั่งอันดามันและอ่าวไทย 13 พื้นที่ ในพื้นที่ที่มีประชากรพะยูนมากที่สุดในประเทศไทยที่อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหมและเขตห้ามล่าสัตว์ป่าหมู่เกาะลิบง จังหวัดตรัง ในช่วงโควิด-19 ก็พบพะยูนฝูงใหญ่ที่ไม่ค่อยถูกพบเห็นก็ปรากฏตัวขึ้นเช่นกัน โดยเจ้าหน้าที่ได้พบพะยูนฝูงใหญ่กว่า 30 ตัว ออกหากินหญ้าทะเลบริเวณแหลมจุโหย อุทยานแห่งชาติหาดเจ้าไหม (ธรณ์ อารังนาวาสวัสดิ์)

ภาพ : เพจ กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง จากคลิปของเพจ ฝั่ง บ้านเพ

ในพื้นที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะช้าง ที่เกาะรัง จังหวัดตราด ยังพบปลาปักเป้ายักษ์หรือปลาปักเป้าลายเสือหรือปลาปักเป้าก้นดำ มีรูปร่างยาว หัวโต ลำตัวค่อนข้างกลม ส่วนท้ายแบนข้างเล็กน้อย ลำตัวสีขาว มีลายเลอะสีเทาและจุดสีดำเล็กๆกระจายทั่วตัว มีความยาวเต็มที่ได้ถึง 120 เซนติเมตร นับเป็นปลาปักเป้าชนิดที่ใหญ่ที่สุดที่พบได้ในประเทศไทย ในช่วงกว่า 15 ปีที่ผ่านมาเป็นปลาที่หากินในระดับใกล้เคียงกับหน้าดิน อาศัยอยู่ตามแนวปะการัง กินสัตว์น้ำเล็กๆตามหน้าดินเป็นอาหารและไม่ทำอันตรายต่อนักดำน้ำ

นอกจากนี้ยังพบบากซึ่งเป็นสัตว์ทะเลหายากในพื้นที่ต่างๆของชายฝั่งทะเลและพื้นที่เกาะในพื้นที่ภาคใต้ปรากฏตัวในพื้นที่ชายหาด ได้แก่ ชายฝั่งทะเลบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร หาดโนนหาด เกาะภูเก็ต และเกาะพะยาม จังหวัดระนอง

บทความรับเชิญ (Invited Article)

วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร

ปีที่ 4 • ฉบับที่ 2 • กรกฎาคม – ธันวาคม 2563

สัตว์ป่านาชนิรุษีกลอดภัย

ในช่วงเวลาเดียวกันนี้ ในพื้นที่ชุ่มน้ำ เมืองมุมไบ ประเทศอินเดีย ได้มีนกฟลามิงโกราว 1.5 หมื่นตัว ออกมาหากินในพื้นที่ชุ่มน้ำมากกว่าปกติกว่า 25 %

นอกจากนี้ในประเทศสเปน หมู่ป่าในแคว้นกาตาลูญญาลงจากเนินเขาจำนวนมาก เข้าค้นหาอาหาร ในเขตเมืองที่ไม่มีคน เพ่นพ่านถึงย่านกลางเมืองบาร์เซโลนาและในประเทศฝรั่งเศสวาฬพิน 2 ตัวว่ายน้ำเข้ามา เขตชายฝั่งมาร์แซย์ คาดว่าเกิดจากจำนวนนักท่องเที่ยวและเรือที่ลดลง (วารสารสารคดี, มิถุนายน 2563)

รวมถึงการปิดอุทยานแห่งชาติทางบกในประเทศไทย ทั้งอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการแพร่ระบาดของโควิด-19 ทำให้ธรรมชาติกลับมาฟื้นฟูด้วยตัวเอง ทำให้สัตว์ป่านาชนิรุษีกลับมาสมบูรณ์เพราะไม่มีนักท่องเที่ยวเข้าไปรบกวน เจ้าหน้าที่กรมอุทยานแห่งชาติสัตว์ป่าและพันธุ์พืช ได้ถ่ายภาพความสวยงามของสัตว์ป่าสงวน รวมทั้งสัตว์ป่าคุ้มครองที่อาศัยหากินอยู่กับธรรมชาติ ส่งมาเผยแพร่

บทความรับเชิญ (Invited Article)

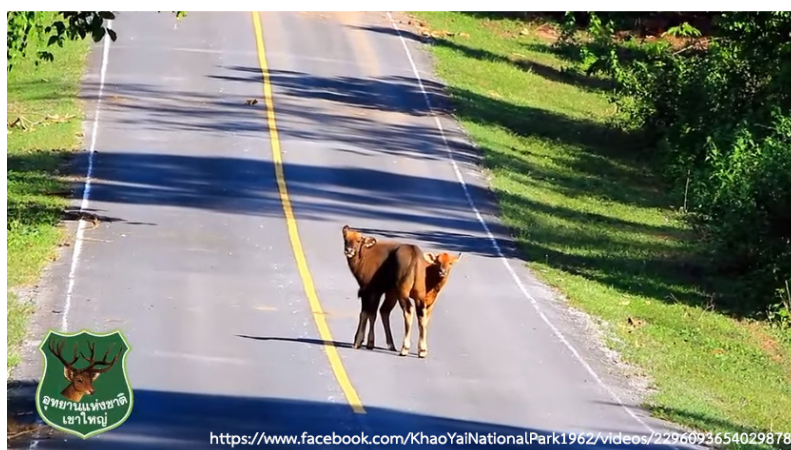
วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร

ปีที่ 4 • ฉบับที่ 2 • กรกฎาคม – ธันวาคม 2563

ให้ประชาชนคนไทยได้ชมกัน โดยภาพสัตว์ป่าที่เจ้าหน้าที่สามารถถ่ายเอาไว้ได้นั้นประกอบด้วย “เสี้ยนผา” สัตว์ป่าสงวนที่หากินอยู่บนหน้าผา “ละมั่ง” สัตว์ป่าสงวนที่ถูกปล่อยคืนสู่ธรรมชาติกำลังยืนอยู่กลางป่าที่มีท่าทางแบบขึงขังอยู่ “โขลงช้างป่า” สัตว์ป่าคุ้มครองกำลังลงเล่นน้ำอย่างมีความสุขและใช้พื้นที่ถนนในเขตอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ “ฝูงกระทิง” กำลังยืนกินหญ้าอย่างเอร็ดอร่อย “หมีควาย” สัตว์ป่าคุ้มครองกำลังป็นขึ้นไปเล่นบนต้นไม้อย่างสนุกสนาน “ควางป่า” สัตว์ป่าคุ้มครองรวมทั้งหมู่ป่าสัตว์ป่าธรรมดาออกเดินเล่นไปมาอย่างเพลิดเพลิน นอกจากนี้ยังมี “นกเงือก” สัตว์ป่าคุ้มครองกำลังป้อนอาหารให้แก่ลูกนกที่อาศัยอยู่ในโพรงต้นไม้ ส่วนนกกระเต็นลายสัตว์ป่าคุ้มครองอีกหนึ่งชนิดเกาะอยู่บนกิ่งไม้อย่างสบายใจ

กรณีที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่โพสต์คลิปภาพหมาใน 4 ตัววิ่งไล่หมาจิ้งจอกที่พลัดหลงมา 1 ตัวจนต้องวิ่งหนีกระเจิงกลางถนนอุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เห็นได้ว่าสัตว์ป่าได้ปรับตัวใช้พื้นที่มากขึ้นและรู้สึกปลอดภัยแม้อยู่กลางถนนที่ไม่มีการจราจร หลังปิดไม่ให้นักท่องเที่ยวเข้าไปเที่ยวเนื่องจากสถานการณ์ระบาดของโควิด-19 ตั้งแต่ 25 มีนาคมถึง 30 มิถุนายน 2563 โดยพบสัตว์ป่าหายากหลายชนิดมาอวดโฉมในจุดท่องเที่ยวในพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่ เช่น เสี้ยนผาผาอันเล่นที่ผาเดียวดาย หมีหมาตัวใหญ่เดินข้ามถนนบริเวณค่ายอบรมเยาวชนสุรัสวดี นอกจากนี้ยังมีลูกกระทิง 2 ตัวยืนบนถนน เป็นต้น

บทความรับเชิญ (Invited Article)

วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร

ปีที่ 4 • ฉบับที่ 2 • กรกฎาคม – ธันวาคม 2563

สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช ยังพบครอบครัวค้างแว่นพากันออกมาเที่ยวเล่นกลางสนามหญ้าหน้าศูนย์บริการนักท่องเที่ยวที่อุทยานแห่งชาติหมู่เกาะอ่างทอง อำเภอกาญจนดิษฐ์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยแม่ค้างแว่นอุ้มลูกน้อยฝาแฝดสีเหลืองทองออกมาด้วย ซึ่งเป็นภาพที่หาได้ยาก

การปิดป่าในช่วงโควิด-19 กำลังระบาด ไม่มีประชาชนและนักท่องเที่ยวเข้ามาชมแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ ประกอบกับเป็นช่วงฤดูฝนป่าในเขตอุทยานแห่งชาติและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าต่างๆได้ฟื้นตัวกลับมามีความอุดมสมบูรณ์ สัตว์ป่าหลายชนิดจึงออกมาใช้ประโยชน์พื้นที่ได้อย่างสบายใจโดยไม่ต้องรู้สึกหวาดระแวงต่อมนุษย์เช่นเดียวกับสัตว์ทะเลหายาก ในพื้นที่ที่เคยถูกรบกวนโดยกิจกรรมของการท่องเที่ยวทั้งเรือโดยสาร จำนวนนักท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว

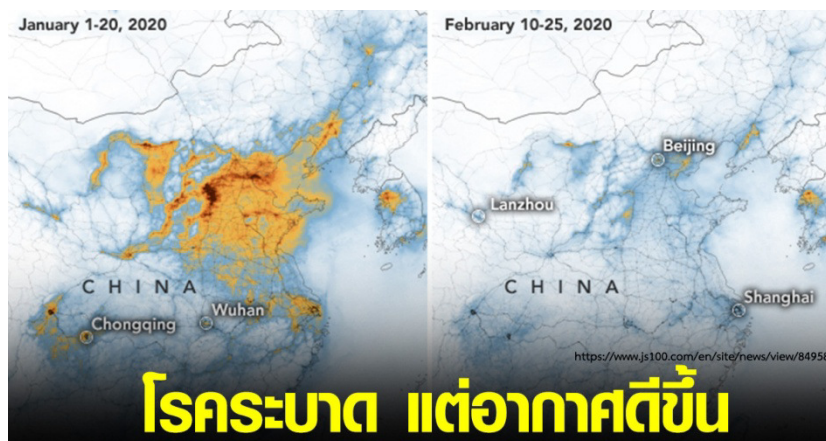
มลพิษลดลง

คุณภาพอากาศดีขึ้น

ปัญหามลพิษทางอากาศเป็นปัญหามลพิษที่สำคัญของโลก แหล่งกำเนิดมลพิษทางอากาศที่สำคัญประกอบด้วยกิจกรรมการคมนาคมขนส่ง อุตสาหกรรม การเผาในที่โล่ง เป็นต้น ทั้งนี้ในเขตเมืองต่างๆส่วนใหญ่เกิดจากการจราจรขนส่ง พื้นที่ที่มีการจราจรหนาแน่นหรือรถติดมลพิษก็จะสูงตามไปด้วย การพัฒนาอุตสาหกรรมที่ไม่มีระบบบำบัดมลพิษที่ดีและมีประสิทธิภาพก็จะเกิดปัญหาได้ หรือกรณีการเผาในที่โล่งจากการเผาในที่ป่าหรือพื้นที่เกษตรที่ก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศที่สำคัญแหล่งหนึ่งด้วย อย่างไรก็ตามการเกิดขึ้นในพื้นที่ภาคเหนือของประเทศไทย เป็นต้น

หลังจากหลายประเทศได้เริ่มใช้มาตรการปิดเมือง ปิดประเทศ จำกัดการเดินทางของประชาชนในช่วงโควิด-19 ทำให้อากาศเมืองใหญ่ๆ ดีขึ้น มลพิษทางอากาศในเมืองต่างๆลดลง องค์การอวกาศยุโรป (ESA) และพันธมิตรด้านการสาธารณสุขสาธารณะแห่งสหภาพยุโรป (EPHA) ร่วมกันวิเคราะห์ภาพถ่ายจากดาวเทียมโคเปอร์นิคัส เซ็นติเนล 5-พี (Copernicus Sentinel-5 P) โดยระบุว่าสภาพอากาศของเมืองใหญ่หลายแห่ง อาทิ กรุงบรัสเซลส์ กรุงปารีส เมืองมาดริด เมืองมิลานและเมืองแฟรงค์เฟิร์ต มีระดับของไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO₂) ซึ่งเป็นก๊าซพิษที่เกิดจากการใช้เชื้อเพลิงจากฟอสซิลลดลง โดยเป็นผลจากการตรวจวัดในช่วงวันที่ 5 -

25 มีนาคม 2563 และเป็นตัวเลขที่ลดลงอย่างชัดเจนเมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีที่แล้ว เช่น เมืองอู่ฮั่น ลดลง 44 % กรุงโซลลดลง 54% กรุงนิวเดลีลดลง 60 % แต่คนส่วนใหญ่และนักวิชาการยังเชื่อว่าน่าจะเป็นเพียงระยะสั้นๆ เมื่อยกเลิกมาตรการแล้วคงจะกลับมา “สกปรก” เหมือนเดิม นี่ก็เป็นประเด็นท้าทายในการจัดการมลพิษทางอากาศของประเทศต่างๆ ที่จะต้องนำไปปรับกระบวนการจัดการให้เหมาะสม

มลพิษทางอากาศของประเทศเหล่านั้นลดลงอย่างมีนัยสำคัญประกอบด้วย ในประเทศจีนพบมีปริมาณก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ (NO_2) ลดลงประมาณ 30 % ประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นประเทศที่มีผู้ติดเชื้อโควิด-19 สูงที่สุดของโลก หลังจากประกาศให้ลดการทำกิจกรรมนอกบ้าน ปริมาณก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์เฉลี่ยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือลดลงไปประมาณ 30% ในเดือนมีนาคมเมื่อเทียบกับช่วงเดียวกันของปีที่แล้ว และในประเทศอิตาลีมีปริมาณก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ลดลงประมาณ 40% กรุงมาดริดของประเทศสเปนมีระดับไนโตรเจนไดออกไซด์ลดลง 56 % นอกจากนี้ในประเทศอินเดียซึ่งเป็นประเทศที่มีประชากรราว 1,400 ล้านคน หลังรัฐบาลประกาศปิดเมือง ห้ามออกจากบ้านในระยะเวลา 1 สัปดาห์ พบว่าค่าความเข้มข้นของฝุ่นละอองขนาดเล็ก $\text{PM}_{2.5}$ ในบรรยากาศในเมืองหลวงของประเทศอินเดียกรุงนิวเดลีลดลงจากช่วงก่อนการประกาศถึง 71 % สร้างทัศนวิสัยที่ดีให้มองเห็นได้ในระยะที่ไกลขึ้นในเมืองและพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศอินเดียและประเทศใกล้เคียง หรือในรัฐปันจาบประเทศอินเดียประชาชนที่อาศัยอยู่ระยะห่างกว่า 200 กิโลเมตรได้มองเห็นเทือกเขาหิมาลัยเป็นครั้งแรกในรอบ 30 ปี เนื่องจากปัญหาฝุ่นหมอกควันลดลงในช่วงที่ปิดประเทศและการลดกิจกรรมของมนุษย์

จากเดิมที่หลายองค์กรคาดการณ์ตรงกันว่าอุณหภูมิของโลกจะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง แต่ในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19 พบว่ามีความเข้มข้นของก๊าซคาร์บอนไดออกไซด์ได้เพิ่มขึ้นช้ากว่าปกติ (วารสารสารคดี มิถุนายน 2563) โดยพบว่าภาพรวมของโลกตั้งแต่มีนาคม – พฤษภาคม 2563 พบว่ามีการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ของโลกลดลงอย่างมาก เนื่องจากกิจกรรมที่ปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ที่ลดลง โดยเฉพาะการคมนาคมขนส่งซึ่งเป็นภาคส่วนที่ปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์รวมแล้ว 97 % ของการปล่อยทั้งหมด การบินหยุดเกือบหมดสะท้อนให้เห็นว่ากิจกรรมของมนุษย์ได้บ้างที่กระทบสิ่งแวดล้อมและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศอย่างมาก

ในส่วนของประเทศไทยมีข้อมูลเมื่อมีนาคม 2563 ที่ผ่านมา แสดงให้เห็นว่าปริมาณการปล่อยคาร์บอนไดออกไซด์ลดลงเกือบ 20 ล้านตันคิดเป็น 12.6 % เทียบกับเดือนเดียวกันเมื่อปีที่แล้ว ซึ่งมีที่มาจากแหล่งกำเนิดหลัก ได้แก่ พลังงาน อุตสาหกรรม การเดินทางและการใช้พลังงานในอาคาร (ไทยโพสต์, 2563)

บทความรับเชิญ (Invited Article)

วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร

ปีที่ 4 • ฉบับที่ 2 • กรกฎาคม – ธันวาคม 2563

นอกจากนี้กรมควบคุมมลพิษรายงานว่า จากข้อมูลของกองบัญชาการตำรวจนครบาล ช่วงปลายเดือนมีนาคมถึงต้นเดือนพฤษภาคมปริมาณการใช้รถในกรุงเทพฯ เหลือเพียง 20-30% ของสภาวะปกติก่อนจะเกิดการระบาดของโควิด-19 ข้อมูลสถิติการตรวจวัดมลพิษทางอากาศในพื้นที่ของกรุงเทพมหานครและปริมณฑลซึ่งพบว่า มีคุณภาพอากาศดีขึ้นตามรอยเมืองใหญ่ทั่วโลก ค่าเฉลี่ยรายเดือนของก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์ และฝุ่น PM_{2.5} ในช่วงเดือนมีนาคม ระหว่างปี พ.ศ. 2560 – 2563 พบว่าช่วงเดือนมีนาคมปี 2563 ระดับก๊าซไนโตรเจนไดออกไซด์และฝุ่น PM_{2.5} ในบางพื้นที่ของกรุงเทพฯ และปริมณฑลมีปริมาณลดลงอย่างเห็นได้ชัด เมื่อเปรียบเทียบกับช่วงเวลาเดียวกันของปีก่อนๆ โดยเฉพาะในย่านอุตสาหกรรมรอบๆ กรุงเทพฯ หลังจากที่มีการผ่อนปรนมาตรการควบคุมโรคเมื่อวันที่ 3 พฤษภาคม 2563 มีรถกลับมาวิ่งบนถนนเพิ่มขึ้นเป็น 50% ซึ่งถือว่ายังไม่มากนักเพราะโรงเรียนยังปิดอยู่ แต่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ข้อมูลค่าเฉลี่ยในรอบ 24 ชม. ของฝุ่นละออง PM_{2.5} ใน 12 พื้นที่ของกรุงเทพฯ ระหว่างเดือนมกราคม-เมษายน พบว่าจำนวนวันที่ PM_{2.5} เกินค่ามาตรฐานที่ 50 ไมโครกรัมต่อลูกบาศก์เมตรในเดือนมีนาคมและเมษายนลดน้อยลงกว่าในเดือนมกราคมและกุมภาพันธ์มาก กล่าวคือในเดือนมีนาคมมีเพียง 1 วันใน 1 พื้นที่ที่ค่า PM_{2.5} เกินมาตรฐาน ส่วนในเดือนเมษายนไม่มีวันใดที่เกินค่ามาตรฐานเลยและพบว่าคุณภาพอากาศในช่วงนั้นดีขึ้นกว่า 20 %

แหล่งน้ำใส

จากสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 ที่ประเทศอิตาลี ซึ่งรัฐบาลสั่งปิดเมืองทั่วประเทศตั้งแต่วันที่ 10 มีนาคม 2563 จนให้ประชาชนออกนอกบ้านหากไม่มีเหตุฉุกเฉินหรือจำเป็น บนท้องถนนและสถานที่ต่างๆ ที่เคยมีผู้คนพลุกพล่านก็กลายเป็นเมืองร้าง ที่น้ำในคลองเวนิซได้กลับมาใสมีสัตว์น้ำกลับมาปรากฏตัวหลายชนิด เช่นเดียวกับกรณีแม่น้ำคงคา รัฐอุตตรประเทศ (UP Pollution Control Board -UPPCB) ประเทศอินเดีย สำนักควบคุมมลพิษระบุว่าตั้งแต่เดือนมีนาคม 2563 ซึ่งเป็นช่วงที่รัฐบาลใช้มาตรการล็อกดาวน์ จนส่งผลให้ภาคอุตสาหกรรมหลายส่วนที่ตั้งอยู่เรียงรายริมแม่น้ำต้องปิดตัวลงชั่วคราว ทำให้ค่าความสกปรกต่างๆ หรือมลพิษในแม่น้ำคงคาดีขึ้นอย่างชัดเจน โดยมลพิษในน้ำลดลงถึง 1 ใน 5 จากช่วงปกติ ซึ่งเป็นระดับที่อุปโภคและบริโภคได้ตามค่าประเมินทางวิทยาศาสตร์ แม้ช่วงปกติชาวอินเดียจะดื่มกินและอาบน้ำจากแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์สายนี้อยู่แล้ว ถือว่าน้ำกลับมาใสสะอาดในรอบ 40 ปี

ที่มา <https://www.blockdit.com/articles/5e9853a952da9d5666a4d37a>

ขยะมูลฝอยเปลี่ยนรูปแบบ

ขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในประเทศไทยปีละกว่า 27.8 ล้านตันจากสร้างขยะของแต่ละคนวันละ 1.13 กิโลกรัม เป็นขยะพลาสติกประมาณ 12 -13 % ยกเว้นในเขตกรุงเทพมหานครที่มีปริมาณขยะพลาสติกประมาณ 20 % หรือ 2,000 ตันต่อวัน จากปริมาณขยะรวมของกรุงเทพฯ 10,500 ตันต่อวัน ในช่วงโควิด-19 พบว่าเขตเมืองต่างๆ ทั้งกรุงเทพฯ และเมืองท่องเที่ยวต่างๆ ก็มีปริมาณขยะมูลฝอยโดยรวมลดลง กรณีภูเก็ตลดลงจาก 970 ตันต่อวันเป็น 840 ตันต่อวัน (ลด 13 %) พัทยา จาก 850 ตันต่อวัน เป็น 380 ตันต่อวัน (ลด 55 %) เป็นต้น แต่พบสัดส่วนขยะพลาสติกเพิ่มขึ้นในเกือบทุกเมือง โดยเฉพาะจากการสั่งอาหารรูปแบบเดลิเวอรี่ (Food delivery) ส่งถึงที่บ้านหรือที่ทำงานซึ่งมีหลายจังหวัดในประเทศไทย

การบริการอาหารในรูปแบบเดลิเวอรี่ (Food delivery) เริ่มเติบโตมาแล้วระยะหนึ่ง พร้อมๆกับการเติบโตของระบบ Online Shopping ซึ่งมีการขยายตัวชัดเจนมาตั้งแต่ 2-3 ปีที่ผ่านมา ในกรุงเทพฯ และปริมณฑลรวมทั้งเมืองใหญ่ต่างๆ เนื่องจากผู้บริโภคต้องการความสะดวกสบายมากขึ้น มีความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีและการเดินทางที่ไม่สะดวก ก่อนหน้านี้มีการคาดการณ์ว่าจะเติบโตประมาณปีละ 10 -20 % ในภาวะปกติ แต่ในช่วงโควิด-19 และการประกาศภาวะฉุกเฉินในเดือนมีนาคมและเมษายน 2563 จึงมีการเติบโตมากกว่า 200 %

บทความรับเชิญ (Invited Article)

วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร

ปีที่ 4 • ฉบับที่ 2 • กรกฎาคม – ธันวาคม 2563

จากรายงานของกรุงเทพมหานคร ปริมาณขยะพลาสติกทั้งหมด 3,440 ตัน/วัน (37 % ของปริมาณขยะทั้งหมด 9,370 ตันต่อวัน) ในเดือนเมษายน 2563 เพิ่มขึ้นจากปี 2562 (2,120 ตันต่อวัน) โดยเพิ่มขึ้น 1,320 ตัน/วัน (เพิ่มขึ้นประมาณ 62 %) ประกอบด้วยขยะพลาสติกรีไซเคิลได้ 660 ตัน/วัน (19 %) และขยะพลาสติกปนเปื้อน 2,780 ตัน/วัน (81 %) ซึ่งจะเห็นได้ว่าในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโควิด-19 มีปริมาณขยะพลาสติกปนเปื้อนเพิ่มขึ้นจากช่วงสถานการณ์ปกติ อาจมีสาเหตุมาจากมาตรการอยู่บ้านหยุดเชื้อเพื่อชาติ (Work from Home) การสั่งสินค้าออนไลน์ รวมถึงการสั่งซื้ออาหาร Delivery ที่เพิ่มขึ้นและขยะที่นำไปรีไซเคิลมีสัดส่วนที่ลดลงจากปกติประมาณ 27 %

ขยะอีกประเภทที่เพิ่มขึ้นในช่วงโควิด-19 ก็คือขยะติดเชื้อ โดยเฉพาะขยะที่เกิดจากหน้ากากอนามัยใช้แล้วทั่วประเทศมีประมาณ 1.5 – 2 ล้านชิ้นต่อวัน โดยเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพฯ ซึ่งมีปริมาณขยะติดเชื้อเพิ่มขึ้น 1.7 ตันต่อวัน (วันละ 1,700 กิโลกรัม) รวมขยะติดเชื้อที่รวบรวมได้จากสถานพยาบาลต่างๆ และนำไปกำจัดโดยเตาเผาที่มีประสิทธิภาพศักยภาพวันละ 50 ตัน ในขณะที่สภาวะปกติมีขยะติดเชื้อ 43 ตันต่อวัน (วิจารณ์ สิมฉายา, สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย)

ข้อเสนอ

ปรากฏการณ์ New Normal ทำให้เราได้เห็นสิ่งต่างๆด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นภาพฉาย (Scenarios) ที่เดิมเราใช้แบบจำลองสถานการณ์หรือตั้งสมมติฐานตามทฤษฎีต่างๆ ที่นำมาเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ ทำให้เกิดข้อเสนอแนะหรือแนวทางที่ที่เราสามารถนำไปปฏิบัติและเกิดผล แต่ครั้งนี้เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นจริงที่เราได้มีโอกาสเรียนรู้จากธรรมชาติเพื่อสร้างโอกาสใหม่ในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ดังข้อเสนอแนวทางในการดำเนินการดังนี้

1.พัฒนาตามศักยภาพการรองรับของพื้นที่ (Carrying Capacity)

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้ประกาศปิดพื้นที่แหล่งท่องเที่ยวในสังกัดของกระทรวงฯ ประกอบด้วย อุทยานแห่งชาติกว่า 148 แห่งทั่วประเทศ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า 36 แห่ง และเขตห้ามล่าสัตว์ป่าอีก 48 แห่ง โดยวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อลดกิจกรรมการท่องเที่ยวที่คนจะมารวมตัวกันเป็นจำนวนมากซึ่งอาจเพิ่มโอกาสในการแพร่กระจายเชื้อโควิด-19 “แนวคิดปิดอุทยานปีละ 3 เดือนของ นายวราวุธ ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมถือเป็นปฏิบัติการของ New Normal หลัง โควิด และอาจต้องวางแผนการปฏิบัติให้รอบคอบและครบถ้วน โดยเฉพาะอุทยานทางทะเลที่มี 26 แห่ง อยู่กระจายไปทุกพื้นที่ มีทรัพยากรต่างกัน มีการใช้ประโยชน์ต่างกัน บางอุทยาน เช่น “ลำน้ำกระบือ” หลายคนอาจจะไม่คุ้นเคย ในขณะที่อุทยานบางแห่งมีชื่อเสียงระดับโลก เช่น หมู่เกาะพีพี เกาะเสม็ด หมู่เกาะสิมิลัน ฯลฯ ที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก นักท่องเที่ยวบางแห่ง 95 % เป็นชาวต่างชาติ บางแห่งมีเฉพาะนักท่องเที่ยวไทย เป็นต้น อุทยานแห่งชาติบางแห่งได้ดำเนินการปิดตามฤดูกาลแล้ว เช่น หมู่เกาะสิมิลัน หมู่เกาะ สุรินทร์ปีละเกิน 3 เดือน บางแห่งปิดบางพื้นที่ในบางฤดูกาล เช่น หมู่เกาะลันตา ปิดเกาะรอกฤดูมรสุม แต่อุทยานยังเปิดอยู่ เป็นต้น โดยอุทยานเหล่านั้นเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว สร้างรายได้จำนวนมากแก่เมืองท่องเที่ยวชายฝั่ง ทะเล ได้แก่ ภูเก็ต กระบี่ พังงา เป็นต้น (ธรณ์ อารังนาวาสวัสดิ์)

กรณีปิดอุทยานแห่งชาติปีละ 3 เดือนอาจไม่ใช่สิ่งจำเป็นสูงสุด สิ่งสำคัญกว่านั้นคือระบบบริหารจัดการ ทำอย่างไรให้สามารถจัดการกับจำนวนนักท่องเที่ยว มีระบบการจอง รวมทั้งการกำหนดกิจกรรมที่เหมาะสม (เพชร มโนปวิตร, มิถุนายน 2563) และการจัดการปัญหาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากกิจกรรมการท่องเที่ยวด้วย

ดังนั้นการปิดอุทยานแห่งชาติปีละ 3 เดือนจึงเป็นแนวทางหนึ่ง ที่สมควรคำนึงถึงสภาพในแต่ละพื้นที่ ประกอบ การรองรับพื้นที่กับจำนวนนักท่องเที่ยวรวมทั้งกิจกรรมการท่องเที่ยวบางพื้นที่ที่มีนักท่องเที่ยวบางส่วน ใหญ่เป็นนักท่องเที่ยวในประเทศ การปิดในช่วงเวลาสามเดือนอาจไม่จำเป็น เป็นต้น ทั้งนี้ระบบบริหารจัดการ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเข้ามาช่วยเป็นสิ่งจำเป็น เช่น การจองล่วงหน้าผ่านระบบออนไลน์ การจัดกิจกรรม การท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ ระบบการติดตามและประเมินผล การมีส่วนร่วมของภาคส่วนต่างๆ การ จัดการขยะและขยะพลาสติกในพื้นที่ เป็นต้น

2.เพิ่มการใช้พลังงานทดแทน

ทบวงการพลังงานระหว่างประเทศหรือ IEA (International Energy Agency) ได้ประเมินว่าในปีนี้ ความต้องการใช้พลังงานของทั้งโลกจะหดตัวถึง 6 % กลับทิศทางแนวโน้มการขยายตัวของการใช้พลังงานที่ ดำเนินต่อเนื่องมาตลอด 5 ปีและถือเป็นการหดตัวที่สูงที่สุดในรอบ 70 ปีที่ผ่านมา ส่งผลให้การปล่อยก๊าซคาร์ บอนไดออกไซด์สาเหตุสำคัญของภาวะโลกร้อนจะลดลงต่ำสุด หุบสถิติกว่าที่เคยเกิดขึ้นในทุกวิกฤตการณ์ที่ผ่ านมา ปัญหาการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและผลกระทบจากภาวะโลกร้อน รวมทั้งปัญหามลพิษทางอากาศที่ เกิดขึ้นเป็นเรื่องสำคัญของโลกและของประเทศที่จะต้องได้รับการดูแลและแก้ไขร่วมกัน โดยเฉพาะการปล่อย ก๊าซเรือนกระจกจากภาคพลังงานที่มีสัดส่วนสูงที่สุด การลงทุนพลังงานหมุนเวียนแห่งอนาคตมากกว่า กับ พลังงานฟอสซิลเป็นสิ่งจำเป็น จึงมีความสนใจพลังงานทางเลือก พลังงานหมุนเวียนมากขึ้นในช่วงการพัฒนา ระยะหลัง โดยเฉพาะ New Normal ที่พูดกันอยู่ บทเรียนครั้งนี้สำคัญที่รอการพิสูจน์ว่า จะได้อย่าง โดยอย่าง หนึ่งหรือจะเสียทั้งสองอย่าง เช่น กรณีเมืองมิลาน ประเทศอิตาลีที่ประสบกับปัญหาโควิด-19 อย่างหนักที่สุด เมืองหนึ่งของอิตาลี เตรียมสร้างทางเลือกให้มีการใช้จักรยาน สกูเตอร์มากขึ้น รถเมล์ รถไฟใต้ดินจะให้โดยสาร เพียง 30 % เพื่อไม่ให้แออัด รักษาระยะห่างทางสังคมได้ เชื่อว่าหลังโควิดคนคงไม่อยากเดินทางมาก เหมือนเดิม ไม่มีเงินไปเที่ยว ประหยัด อยากทำงานที่บ้าน ทั่วโลกกำลังคิดกันว่าหลังโควิดจะอยู่กันอย่างไร ไม่ เพียงแต่การออกแบบบ้านเรือน แต่รวมไปถึงการออกแบบเมือง ผังภูมิโนเศ ภูมิสังคมที่ต้องคิดกันใหม่ เพราะ คนในศตวรรษ 21 นี้ไม่ได้เตรียมตัวรับมือกับโรคระบาดโดยเฉพาะโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบมากมายในครั้งนี้

3.ออกแบบและปรับปรุงเมืองเชิงนิเวศ

การออกแบบและปรับปรุงเมืองเชิงนิเวศหรือออกแบบผังนิเวศของเมืองได้แก่ การสร้างตึกที่มีแสงแดดส่องถึง มีอากาศถ่ายเทหรือการออกแบบอาคารที่อยู่อาศัยหรือที่ทำการในแนวราบ ยกตัวอย่างกรณีมหานครนิวยอร์กเมืองที่แออัดที่สุดของประเทศสหรัฐอเมริกาและเป็นเมืองที่มีมลพิษมากสูงด้วย คนติดและคนตายจากการแพร่ระบาดของโควิด-19 มากที่สุดของประเทศ เมืองใหญ่ๆมีการปิดถนนไม่ให้รถวิ่งเพื่อให้คนเดินมากขึ้นและที่ไคคแลนด์ในแคลิฟอร์เนียปิดถนนถึง 120 กิโลเมตรให้มีแต่จักรยานและคนเดิน นำร่องเมืองสีเขียวขยายบาวิติให้กว้างขึ้น จะมีก๊อมน้ำท่วมเมืองเพื่อให้คนล้างมือ การเพิ่มพื้นที่สีเขียวในเขตเมืองก็เป็นสิ่งจำเป็นเพื่อให้พื้นที่สีเขียวเป็น“สวนรักษาโรค” (therapeutic gardens) ตามสวนสาธารณะปลูกต้นไม้ในเมือง ปลูกผักปลูกพืชอาหารบนตึก อันเป็นนโยบายชีวิตสีเขียวในเมืองใหญ่หลายแห่งมานานแล้ว หลังโควิดผ่านไปคนยิ่งต้องเน้นเรื่องนี้หนักขึ้น ในกรณีประเทศไทยตามยุทธศาสตร์ชาติที่กำหนดเป้าหมายมีพื้นที่สีเขียว 55 % ของพื้นที่ประเทศประกอบด้วย พื้นที่ป่าอนุรักษ์ 35 % พื้นที่ป่าเศรษฐกิจ 15 % และพื้นที่ป่าในเมือง 5 % สำคัญที่จะขับเคลื่อนสู่เป้าหมายดังกล่าวได้อย่างไร

<https://citycracker.co/city-design/healing-garden-and-therapeutic-garden/>

4.จัดการขยะและขยะพลาสติกแบบครบวงจร

ขยะพลาสติกที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นจากกิจกรรมการส่งอาหารทานที่บ้านหรือที่ทำงาน (Food Delivery) ขยะจากการส่งอาหารประกอบด้วยบรรจุภัณฑ์หีบห่อและอุปกรณ์ได้ก่อให้เกิดขยะพลาสติกไม่น้อยกว่า 5 ชิ้น ต่อการส่งอาหารแต่ละครั้งได้แก่ ถุงพลาสติก กล่องกระดาษใส่อาหาร กล่องพลาสติกใส่ อาหาร กล่องพลาสติก /ซองพลาสติกแยกชนิดอาหาร ของเครื่องปรุงรส แก้วพลาสติกใส่เครื่องดื่ม ตะเกียบไม้หรือพลาสติก ช้อนและส้อมพลาสติกพร้อมซองพลาสติกใส่ตะเกียบหรือช้อน กระดาษทิชชู เป็นต้น ในเขตเมืองต่างๆ มีสัดส่วนขยะพลาสติกเพิ่มขึ้นเกือบทุกเมือง เนื่องประชาชนส่วนใหญ่อีกกังวลเรื่องสาธารณสุขและสุขภาพอนามัยพลาสติกเป็นวัสดุที่สนองต่อปัญหาในช่วงวิกฤติปริมาณจึงเพิ่มขึ้น ในขณะที่เดียวกันสัดส่วนการรีไซเคิลกลับลดลง โดยในเขตกรุงเทพมหานครมีสัดส่วนขยะพลาสติกเพิ่มขึ้นมากกว่า 60 % การจัดการขยะในภาวะปกติประเทศไทยก็ยังไม่สามารถดำเนินการได้ให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ มีปัญหาขยะตกค้าง แม้รัฐบาลได้ประกาศเป็นวาระแห่งชาติ ในการจัดการขยะมูลฝอยของประเทศตั้งแต่ปี 2557 เป็นต้นมา จึงควรให้ความสำคัญในเรื่องนี้ดำเนินการให้ครบวงจรในส่วนพลาสติก ลดในสิ่งที่ไม่จำเป็น ได้แก่ พลาสติกใช้ครั้งเดียวทิ้ง (Single-used Plastic) เช่น การใช้

ถุงพลาสติกในห้างสรรพสินค้า ซึ่งได้ผลระดับหนึ่งแต่จำเป็นต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง การนำพลาสติกที่ใช้แล้วกลับมาใช้ประโยชน์ตามหลักการเศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) การนำขยะที่ไม่สามารถนำมารีไซเคิลได้ก็ไปเป็นเชื้อเพลิงผลิตพลังงาน (Waste to Energy) เป็นต้น

5.ฟื้นฟู อนุรักษ์และใช้ประโยชน์จากฐานทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

โควิด-19 ได้ให้บทเรียนและความภาคภูมิใจกับความเป็นประเทศไทยที่เป็นแหล่งอาหารหรือมีความมั่นคงทางอาหาร แม้การปิดประเทศสามารถให้เราดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข จากฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรวมทั้งความหลากหลายทางชีวภาพที่ประเทศไทยเรามีอยู่ การพัฒนาในอนาคตควรให้ความสำคัญการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจากฐานทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่โดยอนุรักษ์และใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนบนพื้นฐานการมีส่วนร่วมของชุมชน และสร้างภูมิคุ้มกันให้ชุมชน การสร้างแหล่งอาหารให้ชุมชนอย่างยั่งยืน และชุมชนในพื้นที่ได้รับประโยชน์จากการพัฒนา

6.ท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นกิจกรรมที่ทำรายได้สูงเข้าประเทศและกิจกรรมต่อเนื่องที่สร้างรายได้ให้ชุมชนจากรายงานของกองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ในปี 2563 พบว่า สถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ส่งผลกระทบต่อจำนวนนักท่องเที่ยวชาวไทยและนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาเที่ยวในประเทศไทย โดยพบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางเข้ามาในประเทศไทยระหว่างช่วงเดือนมกราคมถึงเมษายนลดลงจาก 14 ล้านคนในปี 2562 เหลือ 6.7 ล้านคนในช่วงเวลาเดียวกันในปี 2563 หรือลดลงประมาณ 52 % การส่งเสริมและเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวต้องคำนึงถึงความสามารถในการรองรับ (Carrying Capacity) ของแหล่งท่องเที่ยว และหากมีนักท่องเที่ยวจำนวนมาก (Over-tourism) ซึ่งอาจนำไปสู่ปัญหาการสูญเสียถิ่นที่อยู่อาศัยทางธรรมชาติ(Habitat Destruction) การสูญเสียความหลากหลายทางชีวภาพ (Biodiversity Loss) ปัญหามลพิษสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

การท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมสูงสุดเป็นการท่องเที่ยวที่ทางธรรมชาติ จากทรัพยากรธรรมชาติของประเทศโดยเฉพาะทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศหรือท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนจำเป็นต้องสร้างระบบที่ดี คำนึงถึงการรองรับของพื้นที่ การบริหารจัดการที่ดีโดยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน การดูแลสภาพแวดล้อมไม่ให้เสื่อมโทรมลง โดยให้ความสำคัญของการปรับเปลี่ยนการท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ (Quality Tourism) เช่น การท่องเที่ยวที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม (Environmental Friendly Tourism หรือ Green

Tourism หรือ Eco-Tourism) ซึ่งเป็นการท่องเที่ยวที่ใส่ใจสิ่งแวดล้อม ใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่า เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ ลดมลพิษและเกิดความยั่งยืนด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการบูรณาการทำงานร่วมกันของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาและกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมและขับเคลื่อนให้เกิดผลเป็นรูปธรรม

7. การสร้างเครือข่ายและส่งเสริมการมีส่วนร่วมเต็มรูปแบบ

บทเรียนการต่อสู้กับการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัส โควิด-19 ในหลายประเทศที่ประสบความสำเร็จ แม้กระทั่งประเทศไทยที่มีเครือข่ายอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ที่คอยเฝ้าระวัง ตรวจสอบและรายงาน เพื่อให้ครอบคลุมพื้นที่ได้ ทำนองเดียวกันกับได้หันมาใช้ “นวัตกรรมทางสังคม (Social innovation)” ในการนำข้อมูลและสื่อสารข้อมูลสู่ประชาชนในวงกว้าง อย่างเปิดเผย ตรงไปตรงมา รับฟังความเห็นผ่านระบบดิจิทัล ทำให้ประชาชนทุกวงการมีส่วนร่วมในการช่วยกันสร้างสิ่งใหม่ๆ ที่เอื้อต่อการส่งเสริมให้เกิดความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน การดูแลทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมก็เช่นกัน เครือข่ายที่มีอยู่มากมาย เช่น อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (ทสม.) และอาสาสมัครอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องทำให้เกิดเครือข่ายที่เข้มแข็ง เชื่อมโยง และให้ครอบคลุมพื้นที่ การสื่อสารผ่านระบบที่ทันสมัยและรวดเร็วและทำงานร่วมกับเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีอยู่อย่างจำกัด

8. การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การแพร่ระบาดโควิด-19 ที่มีผลทางบวกกับสิ่งแวดล้อมเป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเพียงชั่วคราว การเปลี่ยนแปลงในระยะยาว เป็นสิ่งจำเป็นโดยเฉพาะการสร้างจิตสำนึก ความรู้ความเข้าใจ รวมทั้งการสร้างวัฒนธรรมที่จะนำไปสู่การปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม คงจะต้องมองกันยาวๆว่าเรื่องของ การรักษาสิ่งแวดล้อม ที่ต่อจากนี้จำเป็นจะต้องเพิ่มความเข้มข้นและใส่ใจกับทุกพฤติกรรมที่จะส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมให้มากขึ้น หากมองในแง่ดีอีกมุมหนึ่งจากวิกฤตโควิด-19 ในครั้งนี้จะเป็นการเริ่มต้นใหม่อีกครั้งที่ให้มนุษย์เราได้มีโอกาสปรับตัวอย่างจริงจังเพื่อรักษาสิ่งแวดล้อม เพื่อคุณภาพทางด้านสิ่งแวดล้อม ถือโอกาสปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการบริโภคให้เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ในขณะเดียวกันการผลิตก็ต้องผลิตสินค้าสุขภาพที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ช่วยดูแลโลกร่วมกันเพราะสิ่งที่เกิดขึ้นที่หนึ่งจะกระจายและส่งผลกระทบต่อที่อื่นๆด้วย และเมื่อทุกคนในโลกร่วมมือกันก็จะนำไปสู่สิ่งแวดล้อมดีขึ้นด้วย เช่น กรณีการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศที่ส่งผลกระทบต่อคนทั้งโลก หากทุกคนไม่ร่วมมือกันและปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

บทความรับเชิญ (Invited Article)

วารสารวิชาการสถาบันการอาชีวศึกษาเกษตร

ปีที่ 4 • ฉบับที่ 2 • กรกฎาคม – ธันวาคม 2563

รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรนำบทเรียนที่เกิดขึ้นมาปรับทิศทางการบริหารจัดการ เช่นประเทศทางซีกโลกตะวันตกในนำแนวทาง Green New Deal การพัฒนาที่ให้คุณค่าด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมควบคู่กันไป นำมาปรับใช้กับบริบทของประเทศไทยเพื่อลดปัญหาสิ่งแวดล้อมในระยะยาว ได้แก่ การหยุดปล่อยก๊าซเรือนกระจกอย่างสมบูรณ์ (Net-zero greenhouse gas emission) การแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมพื้นฐานอย่างจริงจังทั้งขยะมูลฝอย น้ำเสีย อากาศพิษ การจัดการป่าไม้ เป็นต้น ซึ่งประเทศไทยยังก้าวไม่ข้ามและดำเนินการได้ค่อนข้างช้า หากสามารถการนำไปปฏิบัติอย่างจริงจังให้เห็นผลก็จะถือว่าเป็นการเปลี่ยนภาวะวิกฤตโควิด-19 เป็นโอกาสในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประเทศเพื่อให้ตอบโจทย์ระยะยาวในการลดการปล่อยก๊าซเรือนกระจกและผลกระทบต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและมุ่งสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ข้อมูลอ้างอิง

เว็บไซต์องค์การอวกาศยุโรป (ESA) <https://www.esa.int/>

กรุงเทพธุรกิจ.2563 แนวทางจัดการทรัพยากรธรรมชาติ หลัง โควิด-19 สิ้นสุด 7 กรกฎาคม 2563

https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/2153?utm_source=category&utm_medium=internal_referral

เว็บไซต์กรีนพีซไทยแลนด์ <https://www.greenpeace.org/thailand/>

เว็บไซต์พีพีทีวี <https://www.pptvhd36.com/news/ประเด็นร้อน/123928>

เว็บไซต์หนังสือพิมพ์สยามรัฐ <https://siamrath.co.th/n/152806>

เว็บไซต์ธนาคารกรุงศรีอยุธยา <https://www.krungsri.com/bank/th/plearn-plearn/the-new-normal-wannasingh.html>

เว็บไซต์บีบีซี ประเทศไทย <https://www.bbc.com/thai/thailand-52210228>

เว็บไซต์แบงค์ค็อกกิบิซิเนส <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/879824>

วารสารสารคดี ฉบับที่ 312 “คืนบ้านให้ธรรมชาติ” ฉบับประจำเดือน มิถุนายน 2563 หน้า 135-155.

วิจารณ์ สิมายา. 2563. “วิกฤตขยะพลาสติกถล่มเมือง” ใน วารสารสารคดี ฉบับที่ 312 ประจำเดือน มิถุนายน 2563 หน้า 140-141.

วิจารณ์ สิมายา. 2563. “ขยะพลาสติกพุ่งกว่า 60 % ในช่วงโควิด -19”

http://www.tei.or.th/th/blog_detail.php?blog_id=51

เพชร มโนปวิตร 2563. “ธรรมชาติหลังวิกฤติโควิด-19 พื้นที่หรือหายนะ” ใน วารสารสารคดี ฉบับที่ 312 ประจำเดือน มิถุนายน 2563 หน้า 150-155.

ไทยโพสต์ <https://www.thaipost.net/main/detail/69158>

BusinessToday <https://businesstoday.co/opinions/01/07/2020/>

ธารณ์ อารณาวาสวัสดิ์ <https://mgronline.com/travel/detail/9630000046086>

<https://www.salika.co/2019/05/18/environmental-performance-index/>

<https://www.the101.world/green-new-deal/>

https://greenworld.or.th/green_issue/

<https://www.creativethailand.org/article/trend/29839>

<https://businesstoday.co/opinions/01/07/2020/>